

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

18 Ιανουαρίου 2023

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αρ. Φύλλου 137

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθμ. 3999/Δ2

Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Φιλοσοφίας της Β' τάξης Γενικού Λυκείου.

**Η ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Έχοντας υπόψη:

1. Την περ. α) της παρ. 2 του άρθρου 42 του ν. 4186/2013 «Αναδιάρθρωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις» (Α' 193).

2. Την υποπ. ββ) της περ. α) της παρ. 3 του άρθρου 2 του ν. 3966/2011 «Θεσμικό πλαίσιο των Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων, Ίδρυση Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Οργάνωση του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων "ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ" και λοιπές διατάξεις» (Α' 118).

3. Το άρθρο 175 του ν. 4823/2021 «Αναβάθμιση του Σχολείου, ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις» (Α' 136).

4. Το άρθρο 90 του Κώδικα νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα Κυβερνητικά όργανα (π.δ. 63/2005, Α' 98), το οποίο διατηρήθηκε σε ισχύ με την παρ. 22 του άρθρου 119 του ν. 4622/2019 (Α' 133).

5. Το π.δ. 81/2019 «Σύσταση, συγχώνευση, μετονομασία και κατάργηση Υπουργείων και καθορισμός των αρμοδιοτήτων τους - Μεταφορά υπηρεσιών και αρμοδιοτήτων μεταξύ Υπουργείων» (Α' 119).

6. Το π.δ. 84/2019 «Σύσταση και κατάργηση Γενικών Γραμματειών και Ειδικών Γραμματειών/Ενιαίων Διοικητικών Τομέων Υπουργείων» (Α' 123).

7. Το π.δ. 2/2021 «Διορισμός Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών» (Α' 2).

8. Την υπό στοιχεία 168/Υ1/08-01-2021 απόφαση του Πρωθυπουργού και της Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων «Ανάθεση αρμοδιοτήτων στην Υφυπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ζωή Μακρή» (Β' 33).

9. Την υπό στοιχεία 104671/ΓΔ4/27-09-2021 απόφαση της Υφυπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων «Πilotική Εφαρμογή Προγραμμάτων Σπουδών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση» (Β' 4003)

10. Την υπ' αρ. 65/08-12-2022 πράξη του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

11. Το γεγονός ότι από την παρούσα απόφαση δεν προκαλείται δαπάνη, σύμφωνα με την υπό στοιχεία Φ.1/Γ/20/2865/Β1/12-01-2023 εισήγηση του άρθρου 24 του ν. 4270/2014 (Α' 143) της Γενικής Διεύθυνσης Οικονομικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, αποφασίζουμε:

Άρθρο μόνον

Το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Φιλοσοφίας της Β' τάξης Γενικού Λυκείου ορίζεται ως εξής:

Α. ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η Φιλοσοφία ως δραστηριότητα

Καθώς γενική συμφωνία για το τι είναι Φιλοσοφία δεν υπάρχει, μας απασχολεί περισσότερο το τι μπορούμε να κάνουμε με αυτή. Η Φιλοσοφία, λοιπόν, επιδιώκει να καταστήσει τους ανθρώπους ικανούς να νοηματοδοτούν τις πράξεις τους και να διαμορφώνουν μια τέχνη του βίου. Με άλλα λόγια, φιλοσοφούμε για να μάθουμε να ζούμε.

Η Φιλοσοφία, σε όλες τις εποχές, καταπιάστηκε με θεμελιώδη ερωτήματα σχετικά με τον εαυτό μας, τον κόσμο, φυσικό και υπερφυσικό, και τις σχέσεις που αναπτύσσουμε με αυτόν και με τους άλλους ανθρώπους. Η διερώτηση, η αμφιβολία, η αμφισβήτηση, η ανάλυση και η σύνθεση, η επιχειρηματολογία αποτελούσαν πάντοτε τα εργαλεία αυτής της μελέτης και τα συμπεράσματα ενσωματώνονταν στις μεγάλες αφηγήσεις που καθοδηγούσαν τις ανθρώπινες κοινωνίες. Οι φιλόσοφοι, από την αρχαιότητα μέχρι και τους νεότερους χρόνους, έδωσαν πολλές διαφορετικές - συχνά αντιφατικές - απαντήσεις στα ερωτήματα που τους απασχολούσαν. Όμως, παρά τις πολλές απαντήσεις, σε μεγάλο βαθμό συναρτώμενες με την ιστορικότητά τους, τα ερωτήματα παρέμειναν περίπου τα ίδια:

- Τι υπάρχει πραγματικά και πώς είναι αυτό που υπάρχει;

- Τι μπορούμε να γνωρίσουμε και με ποιον τρόπο;

- Ποιος είναι ο ηθικά ορθότερος τρόπος να ζούμε;

- Ποιος είναι ο δικαιότερος τρόπος οργάνωσης των κοινωνιών μας;

- Τι είναι (το) ωραίο στη φύση και στην τέχνη;

Όσο όμως προχωράει η μετανεωτερική εποχή, οι αλλαγές σε πολιτικό, οικονομικό και πολιτισμικό επίπεδο πληθαίνουν:

- Η πολυπολιτισμικότητα αποτελεί ένα προφανές γεγονός, ενώ και οι κοινωνικές νοοτροπίες έχουν διέλθει

διαδοχικά από το στάδιο της πολιτισμικής αφομοίωσης στο στάδιο της ανοχής και από εκεί στο στάδιο της συνύπαρξης.

- Οι οικονομικές κρίσεις πλήττουν ολόκληρο τον πλανήτη, διευρύνοντας τις οικονομικές ανισότητες.

- Οι πολιτικοί θεσμοί δοκιμάζονται, καθώς ακραίες τάσεις αναβιώνουν και ο λαϊκισμός κερδίζει έδαφος.

- Η περιβαλλοντική υποβάθμιση συνεχίζεται.

- Η επιστημονική πρόοδος και η τεχνολογική ανάπτυξη είναι ραγδαίες, η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης διευρύνεται και τεράστιος όγκος πληροφοριών κατακλύζει τη ζωή των ανθρώπων.

- Οι νέες μορφές τέχνης, καθώς και οι ολοένα πιο πρωτότυπες μορφές έκφρασης της κλονίζουν τα παραδοσιακά θεμέλια της έννοιας του ωραίου.

Όλες αυτές οι ριζικές αλλαγές, και οι συνεπακόλουθες προοπτικές, πολλαπλασιάζουν τα πεδία της φιλοσοφικής έρευνας, καθώς συνδέουν τη Φιλοσοφία με νέα επιστημονικά πεδία, όπως το πεδίο της πληροφορικής, της θεωρητικής φυσικής, της γενετικής, των πολιτισμικών σπουδών, των σπουδών φύλου (ζητήματα σχετικά με τη διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας, διάκριση μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού φύλου κ.λπ.), των ψηφιακών ανθρωπιστικών σπουδών κ.ά. Επίσης, οδηγούν στην ανάγκη για επαναπροσδιορισμό κεντρικών φιλοσοφικών εννοιών, αφού επικαιροποιούν τα παλαιά ερωτήματα και εγείρουν νέα, όπως: οι σχέσεις νου και σώματος, η φύση της ανθρωπίνης σκέψης, η τεχνητή νοημοσύνη, αλλά και ευρύτερα ζητήματα εφαρμοσμένης ηθικής (π.χ. περιβαλλοντική ηθική, δικαιώματα των ζώων, ηθική των επιχειρήσεων, ηθική της εργασίας, ηθική της οικονομίας και της αγοράς, κοινωνική ηθική, ρομποτική, ηθική του διαδικτύου κ.λπ.).

Επιπλέον, οι εξελίξεις της εποχής μας απαιτούν από τους ανθρώπους νέες δεξιότητες, που θα τους επιτρέψουν να είναι εκπαιδευμένοι στην αποδοχή της διαφορετικότητας, έτοιμοι να συνομιλήσουν μεταξύ τους, προσανατολισμένοι σε συγκλίσεις, πιο ευέλικτοι και πιο αποτελεσματικοί, αυτόνομα σκεπτόμενοι και ενεργοί πολίτες. Επικοινωνία, συνεργασία, ενσυναίσθηση, κριτική σκέψη, επίλυση προβλημάτων, λήψη αποφάσεων και ανάληψη δράσης, δημιουργικότητα και καινοτομία, προσωπική και κοινωνική υπευθυνότητα, ψηφιακός εγγραμματοςμός είναι μερικές από τις απαραίτητες δεξιότητες.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αλλάζουν και οι «τρόποι του φιλοσοφείν». Οι φιλοσοφικές κοινότητες και οι δεξαμενές σκέψης που δημιουργούνται σήμερα (και με τη συμβολή των ψηφιακών μέσων) σε διάφορους χώρους, από τα πανεπιστήμια και τα ερευνητικά κέντρα μέχρι τα καφέ και τις επιχειρήσεις, προσανατολίζουν σε μια πνευματική δραστηριότητα που, πρώτα πρώτα, είναι περισσότερο εξωστρεφής. Ο «γυάλινος πύργος της Φιλοσοφίας» ανοίγει πλέον τις πύλες του και η Φιλοσοφία παύει να είναι μια ατομική -ή τουλάχιστον μεταξύ λίγων επίλεκτων ειδικών- σχολαστική δραστηριότητα. Δεύτερον, η Φιλοσοφία παύει να είναι αποκλειστικά ένα σώμα γνώσης και γίνεται μια δραστηριότητα, σε μια κίνηση ταύτισης του περιεχομένου της με τη διαδικασία μέσω

της οποίας αυτό μεταδίδεται. Βεβαίως, η συστηματική μελέτη ενός μεγάλου όγκου φιλοσοφικών έργων, που περιλαμβάνει τις απόψεις διαφόρων σχολών σκέψης και την ιστορία των ιδεών, δε χάνει την αξία της, αφού γίνεται αποδεκτό ότι οι φιλοσοφικές ιδέες, και γενικότερα η κίνηση των ιδεών και η διαπάλη των ιδεολογιών και των κοσμοαντιλήψεων, κυφορούνται και κυκλοφορούν σε συγκεκριμένα ιστορικά και πολιτισμικά συγκείμενα, προκύπτουν και διαλέγονται με τις ιστορικές συνθήκες που τις προκάλεσαν. Συγχρόνως, όμως, η Φιλοσοφία είναι στοχασμός και αναστοχασμός για ζητήματα σύγχρονα, μια άσκηση σκέψης, ένας διάλογος, στον οποίο διασταυρώνονται και συνομιλούν, ευθέως ή υπαινικτικά, θεληματικά ή αθέλητα, ιδέες και κείμενα από το παρελθόν και το παρόν, αλλά και νομιμοποιούνται η αβεβαιότητα και η έκφραση θέσεων και απόψεων προσωπικών υπό την προϋπόθεση της τεκμηρίωσης.

Προς αυτή την κατεύθυνση η Φιλοσοφία συνεπικουρείται από τη λογοτεχνία, τις εικαστικές τέχνες, τη μουσική και τον κινηματογράφο, που όλο και περισσότερο «φιλοσοφούν» συστηματικά για ζητήματα της ζωής μας. Αν συνυπολογίσουμε και κάποιες επιτυχημένες απόπειρες φιλοσοφικής εκλαΐκευσης και τη λεγόμενη φιλοσοφική συμβουλευτική, σήμερα συναντάμε τη Φιλοσοφία και σε πεδία που δεν περιλαμβάνονται στα τυπικά όρια ενός φιλοσοφικού χώρου, αλλά από τα οποία δεν εξορίζεσαι, επειδή δε γνωρίζεις το τεράστιο σώμα επιχειρημάτων και το δίκτυο των απόψεων που διατυπώθηκαν ανά τους αιώνες. Εξορίζεσαι μόνο αν θεωρείς τα πράγματα δεδομένα, αν δεν αμφιβάλεις, αν δεν υποβάλλεις σε εξέταση ακόμα και τις πιο ριζωμένες πεποιθήσεις, τις δικές σου και των άλλων. Έτσι, απαντώντας στο πάγιο δίλημμα, η Φιλοσοφία, σήμερα περισσότερο από ποτέ άλλοτε, επιδιώκει όχι να διδάξει τους ενδιαφερομένους Φιλοσοφία, όπως πρότεινε ο Χέγκελ, αλλά να τους μάθει να φιλοσοφούν, σύμφωνα με την καντιανή αντίληψη και, άρα, τελικά να τους μάθει να ζουν.

Η Φιλοσοφία ως μορφωτικό αγαθό

Στο νέο ΠΣ της Φιλοσοφίας Β' Λυκείου βασικός άξονας είναι η δραστηριότητα του «φιλοσοφείν», η οποία ορίζεται από τον διάλογο και την πολυφωνία μέσα σε μια τάξη με τα χαρακτηριστικά της κοινότητας έρευνας. Εντός αυτής, πρέπει να δημιουργηθεί το κατάλληλο περιβάλλον που θα ενθαρρύνει τους/τις μαθητές/-τριες να εστιάζουν τόσο στο περιεχόμενο όσο και στην αναγκαία διαδικασία για τη διεξαγωγή της συζήτησης. Ζητούμενο είναι οι μαθητές/-τριες να καταλάβουν τι σημαίνει να επιχειρηματολογούν και να διασταυρώνουν τα επιχειρήματά τους και πόσο σημαντικό είναι να λαμβάνουν αποφάσεις βασισμένοι/-ες σε τεκμηριωμένα επιχειρήματα.

Υπό αυτή την έννοια, οι επιμέρους συνιστώσες του ΠΣ είναι οι εξής:

- Η διαμόρφωση μιας κοινότητας έρευνας ή η συγκρότηση ομάδων προβληματισμού, με διάθεση συμμετοχής στη φιλοσοφική αναζήτηση.

- Η καλλιέργεια της μεθοδικής σκέψης, αλλά και η ενθάρρυνση της διανοητικής δημιουργικότητας, είτε αυτή εκφράζεται ως δικαιολόγηση είτε ως αναθεώρηση θέσεων και απόψεων.

- Ο κριτικός και δημιουργικός διάλογος και η αντιπαράθεση επιχειρημάτων μεταξύ των μαθητών/-τριών για διάφορα φιλοσοφικά ζητήματα, αλλά και των μαθητών/-τριών με τα κείμενα και τις απόψεις των φιλοσόφων.

- Η εξοικείωση με τη χρήση βασικών φιλοσοφικών εννοιών, σε συσχετισμό με την εποχή και το πνευματικό περιβάλλον εντός του οποίου αυτές δημιουργήθηκαν, αλλά και στο πλαίσιο μιας διακειμενικής και διαχρονικής συνομιλίας μεταξύ τους.

- Η ανάπτυξη αναγνωστικής δεξιότητας, ώστε οι μαθητές/-τριες να προσανατολίζονται κριτικά στο σύμπαν της φιλοσοφικής γραφής, αλλά και κάθε σημαίνουσα πρακτικής (συνθήματα, σκίτσα, άρθρα σε εφημερίδες, αφίσες, διαφημίσεις, κινηματογράφο, μουσική, θέατρο, ζωγραφική κ.λπ.).

- Η ανάπτυξη κριτικού στοχασμού μέσω της αισθητικής εμπειρίας.

Στο νέο ΠΣ της Φιλοσοφίας αξιοποιείται μία από τις βασικές αρχές του προηγούμενου ΠΣ (2001), η οποία κρίθηκε ότι υπηρετεί τις παραπάνω συνιστώσες. Πρόκειται για τη συστηματική (θεματική) προσέγγιση, στην οποία προτεραιότητα είναι η διερεύνηση των διαφόρων ζητημάτων μέσα από το πρίσμα της Φιλοσοφίας, και όχι η ιστορική παράθεση των φιλοσοφικών θεωριών. Με αυτόν τον τρόπο:

- Οι μαθητές/-τριες αντιλαμβάνονται τη διάσταση της Φιλοσοφίας ως δραστηριότητας, την οποία καλούνται να ασκήσουν και οι ίδιοι/-ες, μαθαίνοντας μέσα από τις μεθόδους που υιοθετούν οι φιλόσοφοι τους τρόπους να την ασκούν αποτελεσματικά.

- Αποθαρρύνεται η αποστήθιση και η αποθησαύριση πληροφοριών, ενώ ενισχύεται η διερευνητική προσέγγιση, αφού δεν ενδιαφέρει τόσο να μάθουν τι είπαν οι μεγάλοι φιλόσοφοι, όσο να μάθουν τον τρόπο να παίζουν οι ίδιοι/-ιες οι μαθητές/-τριες το «φιλοσοφικό παιχνίδι». Επομένως, η Φιλοσοφία, πέρα από το καθαρά γνωστικό της κομμάτι, γίνεται ένα εργαλείο που τους/τις αφορά και μπορούν να το χρησιμοποιήσουν, και όχι απλώς ένα «πακέτο» γνώσεων το οποίο καλούνται να οικειοποιηθούν.

Με αυτή την επιλογή, αλλά και ταυτίζοντας τη διδασκαλία του μαθήματος με μια διερευνητική διαδικασία:

- Είναι δυνατόν να φανεί τότε και πώς διαμορφώθηκαν οι φιλοσοφικές θεωρίες, πώς αυτές αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους, σε ποιον βαθμό επηρεάζονται από τις κοινωνικές συνθήκες και τις προσωπικές απόψεις κ.λπ.

- Δίνεται η δυνατότητα στους/στις μαθητές/-τριες να αντιληφθούν ότι δεν υπάρχουν δογματικές και τελεσίδικες απαντήσεις στα φιλοσοφικά ερωτήματα, απαντήσεις δηλαδή που έχουν δοθεί από κάποιους φιλοσόφους και οι οποίες δεν αμφισβητούνται.

- Οι μαθητές/-τριες οδηγούνται στον κριτικό έλεγχο, που ενθαρρύνει την ελευθερία και την πνευματική χειραφέτηση, αλλά συγχρόνως λειτουργεί ως το όριο που αποκλείει τη χαοτική πολυφωνία, η οποία ενδεχομένως να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η Φιλοσοφία είναι ένα πεδίο όπου «όλα επιτρέπονται», όπου δηλαδή κάθε απάντηση είναι ορθή ή έγκυρη ή κάθε γνώμη έχει μια σχετική εγκυρότητα.

Οι μαθητές/-τριες χρειάζεται να κατανοήσουν ότι τα κείμενα και οι απόψεις των μεγάλων φιλοσόφων είναι αφορμή για να ενεργοποιηθεί η σκέψη τους και ότι μπορούν να λειτουργήσουν σε αυτούς/-ές, όπως ακριβώς λειτούργησαν επί αιώνες για τον πνευματικό κόσμο, ο οποίος με βάση αυτά στοχάζεται, αναστοχάζεται και παράγει νέο φιλοσοφικό έργο.

Β. ΣΚΟΠΟΘΕΣΙΑ

Εισαγωγικά

Όπως εξηγήσαμε στην προηγούμενη ενότητα, υπάρχει διεθνώς αναγνωρισμένη ανάγκη να αναβαθμιστεί το μάθημα της Φιλοσοφίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, καθώς υπάρχει σύγκλιση στο ότι η Φιλοσοφία:

α) Ενισχύει την κριτική σκέψη, τη σαφή και τεκμηριωμένη διατύπωση προφορικού και γραπτού θεωρητικού λόγου.

β) Η προβληματική της -με τα ερωτήματα που θέτει και τις απαντήσεις που δίνει σε αυτά_ διαχέεται και εμπλέκεται, ρητά ή άρητα, σε θεμελιακά ζητήματα που συνδέονται με όλα τα γνωστικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος. Επομένως, η διδασκαλία της Φιλοσοφίας ενισχύει τη διαθεματικότητα και τη διεπιστημονικότητα, ενώ, επιπλέον, διευκολύνει την κατανόηση της σύνδεσης των διαφόρων γνωστικών αντικειμένων με τον πρακτικό βίο.

γ) Καλλιεργεί την κουλτούρα του διαλόγου, της αντιπαράθεσης επιχειρημάτων, της σύνθεσης απόψεων και κυρίως του κριτικού και αυτοκριτικού αναστοχασμού επί των ιδεών, των δογμάτων, των πολιτικών και κοινωνικών συστημάτων, δίνοντας έτσι την αφορμή να διευκρινιστούν η διαφορά και η απόσταση της Φιλοσοφίας από την ιδεολογία, τη θεολογία ή τη θρησκευολογία και την προπαγάνδα.

Γενικοί σκοποί

Οι γενικοί σκοποί του μαθήματος είναι οι μαθητές/-τριες:

- Να αποκτήσουν μια εισαγωγική φιλοσοφική γνώση, η οποία θα λειτουργεί ταυτόχρονα και ως πρόσκληση στη Φιλοσοφία.

- Να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι στον φιλοσοφικό στοχασμό, ώστε η πρόσκληση αυτή να απαντηθεί θετικά.

Ειδικοί σκοποί

Οι ειδικοί σκοποί του μαθήματος είναι οι μαθητές/-τριες:

- Να καλλιεργήσουν αυτοδύναμη κριτική και συνθετική σκέψη.

- Να αντιληφθούν τη χρησιμότητα της Φιλοσοφίας για την καθημερινή τους ζωή, ιδιαίτερα στη λήψη αποφάσεων που σχετίζονται με ηθικά διλήμματα και συγκρούσεις αξιών/καθηκόντων.

- Να προσεγγίσουν αναστοχαστικά τα μεγάλα ερωτήματα που διατυπώνει ο άνθρωπος για την ύπαρξή του και για το νόημά της και, προπάντων, να προσεγγίζουν κριτικά τις απαντήσεις που κατά καιρούς δίνονται σε αυτά.

- Να αποκτήσουν νοοτροπία αναστοχασμένων ανθρώπων, που μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν, πώς να διερευνούν.

- Να αναγνωρίζουν διαχρονικές αξίες και να συνειδητοποιούν αρχές, ώστε να αποκτήσουν ενσυναίσθηση και

συναίσθηση ευθύνης και να προετοιμαστούν έτσι για να ζήσουν ως ενεργοί και δημοκρατικοί πολίτες.

- Να καλλιεργήσουν δεξιότητες δημιουργικότητας και καινοτομίας, με τις οποίες να αξιοποιούν τις γνώσεις τους και να παράγουν νέα γνώση.

- Να λαμβάνουν αποφάσεις βασιζόμενοι/-ες σε επιστημονικά δεδομένα.

- Να συμμετέχουν σε δρώμενα και πρακτικές που παραπέμπουν στην ανάγκη ενεργοποίησης όλων για την αντιμετώπιση των μεγάλων προκλήσεων της εποχής που απασχολούν τις σύγχρονες κοινωνίες (κατασπατάληση φυσικών πόρων, μόλυνση, προσφυγιά, επιδημίες κ.ά.).

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Οι παραπάνω γενικοί και ειδικοί σκοποί αποτυπώνονται στους εξής στόχους/προσδοκώμενα αποτελέσματα (σε τρία επίπεδα: γνώσεις, ικανότητες - δεξιότητες, αξίες - στάσεις), τα οποία εξειδικεύονται ακόμα περισσότερο στις επιμέρους Θεματικές Ενότητες του ΠΣ.

Γνώσεις

Οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση:

- Να γνωρίζουν τις μεθόδους, την ιδιομορφία και τη σημασία της Φιλοσοφίας ως πνευματικής δραστηριότητας.

- Να αναγνωρίζουν τα βασικά σημεία ως προς τα οποία η Φιλοσοφία διαφοροποιείται από άλλα πεδία της ανθρώπινης σκέψης.

- Να γνωρίζουν όρους και έννοιες που αποτελούν «κλειδιά» για την κατανόηση ιδεών, οι οποίες αναφέρονται στον σύγχρονο κοινωνικό, οικονομικό, επιστημονικό και πνευματικό βίο.

Ικανότητες - Δεξιότητες

Οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση:

- Να συνδέουν φιλοσοφικές απόψεις με τα πρόσωπα που τις διατύπωσαν.

- Να αναδιατυπώνουν τις διάφορες φιλοσοφικές απόψεις, προβαίνοντας συγχρόνως σε κριτική αποτίμησή τους ως προς την εγκυρότητα και την ισχύ των επιχειρημάτων τους στο παρόν.

- Να επεξεργάζονται ένα φιλοσοφικό ερώτημα ή πρόβλημα ατομικά, αλλά και στο πλαίσιο μιας ομάδας, και να διατυπώνουν (προφορικά ή γραπτά) τη δική τους άποψη με τεκμηριωμένα επιχειρήματα.

- Να συγκρίνουν διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης και ανάλυσης των δεδομένων ενός φιλοσοφικού ερωτήματος ή προβλήματος και να προβαίνουν σε κριτικές αποτιμήσεις.

- Να μελετούν φιλοσοφικά κείμενα, να ανασυγκροτούν το κεντρικό φιλοσοφικό επιχείρημα, να παρακολουθούν τους τρόπους λογικής και αποδεικτικής στήριξής του και να προβαίνουν σε κριτικό σχολιασμό και συνολικό έλεγχο συλλογιστικής ορθότητας.

- Να μελετούν ποικίλα πολυτροπικά κείμενα, κινηματογραφικές ταινίες, μυθιστορήματα, ποιητικά και θεατρικά έργα, πίνακες ζωγραφικής, σκίτσα, γελοιογραφίες, κόμικς, καρτούν, μουσικές συνθέσεις κ.λπ. και να τα συνδέουν με κεντρικούς φιλοσοφικούς προβληματισμούς.

- Να διακρίνουν το σημασιολογικό εύρος, τα όρια και τις αποχρώσεις των φιλοσοφικών όρων και εννοιών, τη σημασιολογική τροπή τους, ανάλογα με το πλαίσιο μέσα

στο οποίο χρησιμοποιήθηκαν, καθώς και τη διεπιστημονική διαπλοκή τους και τη γενικότερη απήχησή τους σε διάφορα πεδία πνευματικής δραστηριότητας.

- Να χρησιμοποιούν τους φιλοσοφικούς όρους και έννοιες με ακρίβεια και συνέπεια για τη διατύπωση των δικών τους απόψεων, ώστε να αποφεύγεται η εννοιολογική «Βαβέλ».

Αξίες - Στάσεις

Οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση:

- Να διακρίνουν τον οικουμενικό χαρακτήρα εννοιών και φιλοσοφικών ερωτημάτων, τόσο σε επίπεδο προβληματικής όσο και σε επίπεδο μεθόδων διατύπωσης, κριτικής ανάλυσης και τεκμηρίωσης των απαντήσεων.

- Να εκτιμούν την αξία της αφαίρεσης για τη διαχείριση της πολυπλοκότητας ενός προβλήματος, αν και όχι σε βάρος της συνθετότητας και του βάθους του.

- Να γνωρίζουν ότι υπάρχουν θέματα, προβλήματα και διλήμματα τα οποία η Φιλοσοφία μπορεί να προσεγγίσει με τρόπο συνθετικό και διαλεκτικό.

- Να αναγνωρίζουν ότι η Φιλοσοφία είναι ταυτόχρονα γνώση, μέθοδος έρευνας και στάση ζωής.

- Να καλλιεργούν βαθμιαία αναστοχαστική στάση απέναντι σε κάθε ιδέα, άποψη ή και κοσμοθεώρηση που διατυπώνεται από διάφορες πηγές, με σαφή ή υπόρρητη πρόθεση να επηρεάσει τη σκέψη ατόμων, ομάδων ή και του συνόλου της κοινωνίας.

- Να αναπτύξουν κριτική στάση απέναντι στον προσηλυτισμό, στην προπαγάνδα, στον αποπροσανατολισμό της κοινής γνώμης και στη χειραγώγηση της συνείδησης.

- Να διαμορφώσουν σταδιακά προσωπική, αλλά κριτικά θεμελιωμένη άποψη για τον κόσμο και τη ζωή, με αφετηρία τη σύνθεση των σχολικών γνώσεων, των προσωπικών τους απόψεων και της κοινωνικής εμπειρίας τους.

- Να ασκούν την επιχειρηματολογική τους ικανότητα με την πεποίθηση ότι η επιχειρηματολογία και ο διάλογος αποτελούν τα κυριότερα όπλα ενάντια στην αυθαιρεσία, στον αυταρχισμό και στη βία.

- Να συνδιαλέγονται κατανοώντας την αξία του σεβασμού της διαφορετικής άποψης, των αρχών και αξιών του ισότιμου δημοκρατικού διαλόγου, και εν τέλει της συναίνεσης και της σύνθεσης απόψεων.

Γ. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ - ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ

Αιτιολογική αναφορά για την επιλογή του περιεχομένου και τη διάρθρωσή του

Η Φιλοσοφία συνοδεύεται από τη φήμη ότι είναι ένα πεδίο δύσκολο και δυσπρόσιτο, ότι προκαλεί σε όποιον ασχολείται με αυτή «διανοητικές κράμπες». Κι αυτό οφείλεται στον αφηρημένο χαρακτήρα των θεμάτων που εξετάζει. Οι μαθητές/-τριες του Λυκείου, που δεν έχουν σε προηγούμενες τάξεις ασχοληθεί συστηματικά με το αντικείμενο, είναι πιθανόν να την αντιμετωπίζουν με την ίδια προκατάληψη. Αυτή η προκατάληψη είναι η πρώτη που πρέπει να κλονισθεί. Το δεύτερο στοιχείο που αποθαρρύνει τους ανθρώπους να μελετήσουν Φιλοσοφία είναι ο θεωρητικός χαρακτήρας της. Όπως, όμως, εξηγήσαμε αλλού, οι αλλαγές στο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό πεδίο, αλλά και στην επιστήμη και στην τεχνολογία, αναπροσανατόλισαν τη Φιλοσοφία, στρέφοντας

το ενδιαφέρον της και σε ζητήματα πρακτικά, και αυτό είναι κάτι που πρέπει να αναδειχθεί.

Το νέο ΠΣ, ενώ εντάσσει στο περιεχόμενο όλα εκείνα τα πεδία που διδάσκονταν με βάση τα παλαιότερα ΠΣ, επιχειρεί ορισμένες καινοτομίες:

- Αναδιαρθρώνει το περιεχόμενο, τοποθετώντας αμέσως μετά το Θεματικό Πεδίο Α τους τρεις φιλοσοφικούς κλάδους, οι οποίοι ταξινομούνται στην «εφαρμοσμένη» ή «πρακτική» Φιλοσοφία. Πρόκειται για Θεματικά Πεδία που αναφέρονται στην Ηθική Φιλοσοφία, στην Πολιτική Φιλοσοφία και στην Αισθητική. Ακολουθεί Θεματικό Πεδίο για τη Φιλοσοφία της Επιστήμης και στη συνέχεια παρουσιάζονται οι δύο βασικοί παραδοσιακοί κλάδοι της Φιλοσοφίας, δηλαδή η Γνωσιολογία και η Μεταφυσική. Με αυτόν τον τρόπο επιδιώκεται αφενός να προκληθεί το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών για τη Φιλοσοφία, αφετέρου να γίνει αντιληπτός ο πρακτικός της χαρακτήρας, η σχέση της με την καθημερινή ζωή των ανθρώπων και η χρησιμότητά της για την επίλυση προβλημάτων.

- Προσθέτει σε όλα τα Θεματικά Πεδία μία ή περισσότερες Θεματικές Ενότητες στις οποίες τα βασικά θεωρητικά ζητήματα κάθε αντίστοιχου φιλοσοφικού κλάδου συνδέονται, ερμηνεύουν και εξηγούν συγκεκριμένα πρακτικά ζητήματα.

- Δεν περιλαμβάνει ειδικό Θεματικό Πεδίο/Θεματική Ενότητα για τον κλάδο της Λογικής. Ωστόσο, υπάρχουν Θεματικές Ενότητες (ενδεικτικά: Α3, ΣΤ2 και ΣΤ5) στις οποίες οι μαθητές/-τριες θα έχουν τη δυνατότητα να συζητήσουν ζητήματα σχετικά με τη λογική δομή της σκέψης, την εγκυρότητα των επιχειρημάτων κ.ά.

- Προτείνεται η συμπληρωματική χρησιμοποίηση ενός συνολικού και συνοπτικού χρονολογικού πίνακα στο τέλος της παρουσίασης του περιεχομένου του μαθήματος, όπου θα αναφέρονται σημαντικοί φιλόσοφοι, ρεύματα και σχολές στις βασικές ιστορικές περιόδους, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, και θα αναδεικνύονται έτσι οι σχέσεις τους και οι κυριότεροι άξονες της εξέλιξης του φιλοσοφικού στοχασμού μέσα στον χρόνο.

Το νέο ΠΣ δομείται σε επτά (7) Θεματικά Πεδία, τα οποία επιμερίζονται σε Θεματικές Ενότητες. Κάθε Θεματική Ενότητα μπορεί να καλύψει μία ή δύο διδακτικές ώρες, κι έτσι δίνεται η δυνατότητα στους/στις εκπαιδευτικούς να επιλέξουν σε ποια ενότητα επιθυμούν να εμβαθύνουν και να αφιερώσουν περισσότερες διδακτικές ώρες.

Δ. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΜΑΘΗΣΗΣ Εισαγωγικά

Σε πολλά σημεία του ΠΣ εκφράζεται η άποψη ότι ο/η εκπαιδευτικός που διδάσκει το μάθημα της Φιλοσοφίας θα πρέπει να ευνοεί την αυτενέργεια και την ανακάλυψη της γνώσης - στον βαθμό που κάτι τέτοιο είναι δυνατόν - από τους ίδιους/-ες τους/τις μαθητές/-τριες.

Η διδασκαλία του/της εκπαιδευτικού βελτιώνεται με τη συνεχή φιλοσοφική ενημέρωση, την προσωπική έρευνα της διαθέσιμης βιβλιογραφίας (στην οποία συμπεριλαμβάνεται το σχολικό βιβλίο), με τη μελέτη της -πενιχρής- βιβλιογραφίας αναφορικά με τη διδασκαλία της Φιλοσοφίας, τον προσωπικό προβληματισμό και την αναζήτηση των καλών πρακτικών από την επιστημονική

περιοχή της διδακτικής της Φιλοσοφίας. Η αναζήτηση του υλικού είναι ατέρμων. Πέρα από τη συμβατική, είναι πλέον προσιτή και η ηλεκτρονική βιβλιοθήκη, πέρα από τους δελτιοκαταλόγους των βιβλιοθηκών και των βιβλιοπωλείων, προσπελάσιμοι είναι και οι εκπαιδευτικοί ιστότοποι. Η ορθολογική επιλογή της βιβλιογραφίας συμβάλλει στον επιτυχή σχεδιασμό και οργάνωση της διδασκαλίας. Η συγκρότηση μιας προσωπικής βιβλιοθήκης με ευσύνοπτες ελκυστικές εισαγωγές στη Φιλοσοφία και βιβλία για τη διδακτική της είναι μια διαδικασία εκ των ων ουκ άνευ για να προσδιοριστούν τα ενδιαφέροντα και οι πνευματικές ανάγκες μαθητών/-τριών και εκπαιδευτικών και να επικαιροποιηθούν τα φιλοσοφικά ερωτήματα.

Υπάρχει, βέβαια, ένα σημείο απολύτως κομβικό για τον προσανατολισμό της διδακτικής πράξης: οι προϋπάρχουσες διδακτικές εμπειρίες και οι αντιλήψεις των διδασκόντων/-ουσών σχετικά με το μάθημα της Φιλοσοφίας ως διδακτικού αντικειμένου. Παρότι δεν έχει πραγματοποιηθεί κάποια εξειδικευμένη έρευνα, η εμπειρία δείχνει ότι η σχολική διδασκαλία της Φιλοσοφίας για πολλές δεκαετίες στηρίχτηκε επιστημολογικά στη φιλολογία (εξάλλου, μέχρι σήμερα η πλειονότητα των εκπαιδευτικών που διδάσκουν το μάθημα της Φιλοσοφίας είναι φιλόλογοι) και σκοποθετικά στη σημασιολογία της Φιλοσοφίας ως διαμορφώτριας ήθους. Αυτή η σύζευξη αποτυπώνεται σε έναν τύπο της διδασκαλίας που ορίζεται από τους εξής πόλους: α) Γραμματολογική/βιογραφική εξέταση και μονοδιάστατη «καθηγητική» ερμηνεία, η οποία θα οδηγήσει γρήγορα στα επιθυμητά «διδάγματα». β) Το κείμενο για τον/την αναγνώστη/-στρια αναγνωρίζεται ως μια οντότητα «αινιγματική» (Adorno). Διαθέτει κάποιες σταθερές, αλλά μπορεί να αναπαραχθεί σε μια ποικιλία εκδοχών μέσα στην «ελαστική ζώνη» της συνάντησής του με τους/τις αναγνώστες/-στριές του. Σε διδακτικό επίπεδο, οι κειμενοκεντρικές προσεγγίσεις υπήρξαν η επιστημονική μήτρα της μεθοδικής ανάγνωσης, κατά την οποία ο/η μαθητής/-τρια καλείται να αναγνωρίσει μέσα στο κείμενο τους συνδυασμούς των σημείων που παράγουν νόημα. γ) Το κείμενο για όλους/-ες αντιστοιχεί σε αυτό που θα λέγαμε ότι είναι (ίσως) ο διαχρονικός πυρήνας του. Οι υπερασπιστές της «οντολογικής αξίας» της Φιλοσοφίας και της παραδοσιακής φιλοσοφικής παιδείας δέχονται ότι αυτός ο διαχρονικός πυρήνας είναι το χαρακτηριστικό των μεγάλων έργων.

Αυτές οι αντιλήψεις δεν αναθεωρήθηκαν ούτε όταν εισήχθη για τη διδασκαλία της Φιλοσοφίας το ΠΣ του 2001, το οποίο, όπως και το παρόν, προσανατόλιζε στη συστηματική προσέγγιση της Φιλοσοφίας και στην αντίληψη των κειμένων ως κοινωνικά και πολιτισμικά προσδιορισμένων. Σε αυτό, λοιπόν, το ΠΣ κρίνεται σκόπιμη, μεταξύ άλλων, και η ανάπτυξη αναστοχαστικής και κριτικής στάσης εκ μέρους των εκπαιδευτικών έναντι των παγιωμένων διδακτικών αντιλήψεων και πρακτικών.

Μέθοδος διδασκαλίας

Πρωταρχική μορφή της φιλοσοφικής γραφής και δραστηριότητας είναι ο διάλογος. Ενώ η λειτουργική παρουσία του πρώτου προσώπου είναι αναγκαία για να εκφραστεί ή για να θεμελιωθεί μια αλήθεια, το δεύτερο πρόσωπο είναι ο άξονας της λειτουργίας προορισμού με

την οποία το κείμενο διευρύνεται προς τη συγκατάθεση ή μεταβολή της άποψης ή προς την κατεύθυνση της σύγκρουσης. Ο/Η αναγνώστης/-στρια, που η παρουσία του/της δηλώνεται στο ίδιο το εσωτερικό του κειμένου, είναι κάτι περισσότερο από παθητικός/-ή παραλήπτης/-τρια ενός μηνύματος και αποτελεί τον άξονα των δύο θεμελιωδών λειτουργιών κάθε φιλοσοφικής γραφής. Η πρώτη είναι η διδακτική λειτουργία: Ο φιλόσοφος επιδιώκει να γίνει κατανοητός, να εξηγήσει, να διασαφηνίσει. Η δεύτερη λειτουργία προϋποθέτει πάντα την πρώτη, αλλά το αντίστροφο δεν ισχύει πάντοτε: Πρόκειται για την παιδαγωγική λειτουργία που αποβλέπει στον μετασχηματισμό της σκέψης μέσω της υιοθέτησης της άποψης που εκφράστηκε ή της ανασκευής της.

Ο πραγματικός ή νοερός διάλογος που αναπτύσσεται στα φιλοσοφικά κείμενα ενεργοποιεί τον διάλογο στην τάξη, έτσι ώστε, μετά από κάθε διδασκαλία φιλοσοφικού κειμένου ή μετά το σύνολο της διδασκαλίας της Φιλοσοφίας, αναμένεται οι μαθητές/-τριες να έχουν κατακτήσει σε επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων, έξων τα εξής:

- Αναγνωστική ικανότητα (στρατηγικές προσέγγισης) στη μελέτη του «σώματος» των φιλοσοφικών κειμένων ή οιονεί φιλοσοφικών κειμένων. Η διδασκαλία της Φιλοσοφίας αποσκοπεί στο να παρακινήσει τους/τις μαθητές/-τριες να αλληλεπιδρούν με τα κείμενα, αλλά και με την κοινότητα της τάξης τους, ώστε να οδηγούνται στην αυτογνωσία.

- Ικανότητα στο να προσεγγίζουν ζητήματα αξιών που δίνουν νόημα στη ζωή. Τα φιλοσοφικά κείμενα χρειάζεται να εξεταστούν ταυτόχρονα ως πολιτισμική πληροφορία (το «γί' αυτό»), ως υποστηρικτικό σύστημα μιας προσωπικής επένδυσης (το «για μένα») και ως παγκόσμιος καθρέφτης (το «για όλους»). Στην εκδοχή αυτή της διδασκαλίας, το φιλοσοφικό κείμενο δε χάνει τον κεντρικό του ρόλο, αλλά και δεν αποτελεί πια έναν κόσμο ερμητικά κλειστό, ξεκομμένο από τις κοινωνικά προσδιορισμένες αναπαραστάσεις της Φιλοσοφίας αλλά και των υπόλοιπων πολιτισμικών κειμένων της εποχής του. Στον διάλογο των κειμένων οι μαθητές/-τριες παρακινούνται να παίρνουν θέση, να διαπιστώνουν ότι καμία θεώρηση δεν μπορεί να μείνει κλεισμένη στα όρια ενός μοναδικού ορίζοντα και να εμπλουτίζουν έτσι την αντίληψή τους για τις δυνατές εκδοχές της πραγματικότητας.

- Ικανότητα θεμελίωσης του προβληματισμού σε κείμενα ή αποσπάσματα κειμένων με βασικά φιλοσοφικά, κοινωνικά, πολιτικά, ηθικά και υπαρξιακά ζητήματα, τα λεγόμενα παράλληλα ερμηνευτικά δοκίμια. Τα κείμενα αυτά συχνά μπορεί να φωτίζουν διαφορετικές ή και διμετρικά αντίθετες μεταξύ τους πλευρές του ίδιου ζητήματος, πράγμα που θα κεντρίσει το ενδιαφέρον και θα κινητοποιήσει εσωτερικά τους/τις μαθητές/-τριες. Είναι αυτονόητο ότι τα φιλοσοφικά κείμενα αποτελούν όχι αντικείμενο εκμάθησης, αλλά υλικό για κατανόηση και στοχαστικό προβληματισμό.

- Ικανότητα συσχετισμού φιλοσοφικών ζητημάτων με άλλες αναπαραστατικές μορφές (λογοτεχνικά και δημοσιογραφικά κείμενα, ζωγραφική, μουσική, κινηματογράφο κ λπ.) σε αμφίδρομη σχέση και παραπεμπτικότητα. Με

αυτόν τον τρόπο, το κείμενο καταλήγει ή και προεκτείνεται στις άλλου είδους αναπαραστάσεις του πραγματικού, και αυτές με τη σειρά τους ενθαρρύνουν την επιστροφή στο κείμενο με σκοπό τη βαθύτερη κατανόησή του.

Ρόλοι εκπαιδευτικών και μαθητών/-τριών - Μορφές επικοινωνίας

Τα παραπάνω συνάδουν με μια μεθοδολογική αντίληψη για τη διδακτική του μαθήματος που συντίθεται από τις αλληλένδετες αρχές της (ομαδο)συνεργατικότητας, της μαθητοκεντρικής- ανακαλυπτικής προσέγγισης, της καθοδηγούμενης μάθησης, αλλά και της προαγωγής της αυτενέργειας και της μετασχηματιστικής λογικής των μαθητών/-τριών. Πιο αναλυτικά:

α) Ομαδοσυνεργατικότητα. Δραστηριότητες που παραπέμπουν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και στην καλλιέργεια στάσεων και συμπεριφορών οι οποίες ευνοούν την αρμονική συνεργασία των μαθητών/-τριών. Οι μαθητές/-τριες μαθαίνουν να ασκούν και να δέχονται κριτική, και γενικά λειτουργούν ως μέλη μιας δημιουργικής ομάδας που «διαλέγεται», μιας συγκροτημένης κοινότητας έρευνας και προβληματισμού. Είναι δυνατόν έτσι να αποτυπωθούν τα συναισθήματα, τα νοήματα και οι κανόνες που προκύπτουν από μια σύνθεση ή, καλύτερα, από τον διαλεκτικό βηματισμό: (θέση, αντι-θέση, συν-θέση), από εμπειρίες διαλόγου και συμμετοχής, ενισχύοντας τις παραμέτρους που αναφέρονται στην κοινωνικότητα, τις αξίες που συνδέονται με τη συμμετοχή σε μια ομάδα και την ικανοποίηση από την αποτελεσματικότητα. Προτείνονται, λοιπόν, θέματα στα οποία εμπλέκονται διάφορες πτυχές και αναπτύσσεται ποικιλία απόψεων, ώστε να είναι δυνατή μια διαδικασία κατανομής ρόλων μεταξύ των μελών των ομάδων.

β) Μαθητοκεντρική-Ανακαλυπτική προσέγγιση. Η εκπαιδευτική διαδικασία πρέπει να είναι το αποτέλεσμα μιας συλλογικής ευρετικής, που εξελίσσεται ως μια πορεία δημιουργικής επεξεργασίας και κατά τη διάρκεια της οποίας ο/η εκπαιδευτικός συνδιαλέγεται με τους/τις μαθητές/-τριές του σε διάφορα στάδια, συνδιαμορφώνοντας έτσι τις γνώμες και τις αντιλήψεις τους. Η ενεργητική αυτή μέθοδος συνδέεται καταστατικά με το μάθημα της Φιλοσοφίας, και στο πλαίσιο της μπορούν να αξιοποιηθούν τεχνικές όπως καταιγισμός ιδεών, νοητικά πειράματα, ασκήσεις λόγου-αντίλογου, δραματοποίηση, μελέτη συγκεκριμένης περίπτωσης, επίλυση προβλήματος, παιχνίδια ρόλων κ.ά.

Οι μαθητές/-τριες, επεξεργαζόμενοι/-ες κείμενα με επιχειρήματα και αντεπιχειρήματα, εξετάζουν διαφορετικές θέσεις, διερευνούν, επιχειρηματολογούν, εμπλέκονται στον σχεδιασμό, στην υλοποίηση και στην παρουσίαση της εκπαιδευτικής πρακτικής που προτείνεται. Μαθαίνουν να κατανοούν βαθύτερα τα φιλοσοφικά επιχειρήματα, αλλά και τα σφάλματα, τις δυσκολίες για την υπέρβασή τους, τις προκαταλήψεις, τις αντιπαραθέσεις, αλλά και τα κοινωνικά, πολιτικά/ιδεολογικά κίνητρα των διανοητών, και να τα συγκρίνουν με τα δικά τους, διαμορφώνοντας και αναδιαμορφώνοντας τα πρότυπα τους. Με αυτόν τον τρόπο, στη συνειδησή τους δεν αποτυπώνεται απλώς και μόνο μια συλλογή από πληροφορίες και κρίσεις άλλων σχετικά με τη Φιλοσοφία, αλλά και

δεξιότητες που ευνοούν την κριτική ανίχνευση μέσα από έναν δημιουργικό και γόνιμο διάλογο.

Όσον αφορά τους/τις εκπαιδευτικούς, επιδιώκεται να ενισχυθεί η ικανότητά τους να κατανοούν όψεις, δεξιότητες, εκφραστικά μέσα της κάθε μαθητικής προσωπικότητας, αλλά και αδυναμίες, στερεότυπα, παγιωμένες αναπαραστάσεις (με την έννοια της «κατασκευασμένης» πραγματικότητας) και προκαταλήψεις των μαθητών/-τριών τους. Επιπρόσθετα, με τα προτεινόμενα θέματα και σε συνδυασμό με την παραπάνω προσέγγιση, το στοιχείο της αμφισβήτησης έχει σαφώς περισσότερες πιθανότητες να εκφραστεί θετικά με διάλογο και αμοιβαία κριτική μέσα σε ένα περιβάλλον δημιουργικής διαδικασίας, ενώ ταυτόχρονα διευκολύνονται από την ενεργητική συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων σε διεργασίες αναστοχασμού και αναπλαισίωσης των εκπαιδευτικών πρακτικών.

Έτσι, οι εκπαιδευτικοί επιδιώκεται να δημιουργούν ένα υποστηρικτικό περιβάλλον μάθησης, ενθαρρύνοντας την ενεργή εμπλοκή των μαθητών/-τριών, αξιοποιώντας την αρχή του αποτελέσματος και τα μεθοδολογικά εργαλεία για την επίτευξη της αποτελεσματικής μάθησης, η οποία αφορά κυρίως την οικειοποίηση βασικών γνώσεων, όπως και μεταγνωστικών δεξιοτήτων, ώστε η τάξη να εξελιχθεί σε εργαστήριο αναστοχασμού επί των μαθησιακών διαδικασιών και μάθησης για το πώς να μαθαίνουν, προκειμένου να επιτύχουν την αυτογνωσία, την επίλυση προβλημάτων και, τέλος, την ψηφιακή εγγραμματοσύνη, μέσω μιας σειράς επιλογών που αφορούν τους τρόπους ένταξης των ΤΠΕ στη μαθησιακή διαδικασία.

Ε. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Από τον σχεδιασμό της διδασκαλίας στην αξιολόγηση

Στον σύγχρονο κόσμο η σκέψη τείνει να αποκτήσει μονοδιάστατο, εξειδικευμένο χαρακτήρα. Όμως, η μονολιθική εξειδίκευση δεν μπορεί να προετοιμάσει τους/τις νέους/-ες για τις επερχόμενες αλλαγές. Αυτό που μπορεί να τους/τις προετοιμάσει είναι η πίστη στην αρχή του ανθρωπιστικού ήθους που αναγνωρίζει ότι το πολυδιάστατο και το πολύμορφο του επιστημονικού προβληματισμού αποτελεί οργανική μορφωτική ανάγκη.

Εύλογα αναρωτιέται κανείς για τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η Φιλοσοφία σε μια εποχή κατά την οποία η μόρφωση ως πολιτιστικό αγαθό τείνει να χάσει τον γενικό ανθρωπιστικό της χαρακτήρα και η γνώση νοείται ως εξειδικευμένη κατάρτιση, ως ένα ετοιμοπαράδοτο προϊόν, χρήσιμο αποκλειστικά για την εργασιακή δραστηριότητα του νέου ανθρώπου. Η απάντηση είναι ότι, σε μια τέτοια κοινωνική συνθήκη, η Φιλοσοφία αποκτά, εκτός των άλλων, και ηθική διάσταση, αφού υποβάλλει τον άνθρωπο σε διαρκή περίσκεψη για υπαρξιακά, κοινωνικά, πολιτικά, οικολογικά ζητήματα, ενισχύοντας τον ορθολογισμό, την ευθυκρισία, την ελεύθερη προαίρεση και την προσωπική αυτονομία. Οι φιλοσοφικές ιδέες ως πνευματικά προϊόντα κάθε εποχής αποτελούν καθοριστικό παράγοντα της ιδεολογικής ολοκλήρωσης των νέων, καθώς παρέχουν κριτήρια και πρότυπα για την απόφαση και την πράξη. Υπό αυτή την έννοια, η διάχυτη κριτική ή και αρνητική διάθεση των μαθητών/-τριών απέναντι σε καθετί το καθιερωμένο μπορεί με την κατάλληλη φιλοσοφική παιδεία να εκλογικευτεί, να γίνει

λιγότερο συγκινησιακή και πιο αυτοκριτική, με αποτέλεσμα να γίνουν αντιληπτές οι δυνατότητες και τα όρια οποιασδήποτε αμφισβήτησης.

Επομένως, στο μάθημα της Φιλοσοφίας, όπως εξάλλου και σε κάθε άλλο διδασκόμενο μάθημα, το κεντρικό ερώτημα που πρέπει να μας απασχολήσει είναι: Ποιες αξίες, στάσεις, δεξιότητες και γνώσεις χρειάζονται να αποκτήσουν οι μαθητές/-τριες, για να μπορέσουν να ζήσουν δημιουργικά και ευτυχισμένα στον σύγχρονο κόσμο;

Αυτό το ερώτημα, που σχετίζεται με τον ορθό σχεδιασμό της διδασκαλίας, τις διδακτικές πρακτικές, αλλά και με την αποτελεσματική αξιολόγηση (η οποία έτσι δεν αντιμετωπίζεται ως μια αποπλαισιωμένη δραστηριότητα, ως μια τελική κίνηση ελέγχου), μπορεί να διακριθεί στα εξής στάδια:

- α) Πού θέλω να πάω;
- β) Πώς θα πάω;
- γ) Πώς θα ξέρω ότι έφτασα;
- α) Πού θέλω να πάω;

Αφορά τους γενικούς και ειδικούς σκοπούς, τους στόχους/επιδιωκόμενα αποτελέσματα του μαθήματος της Φιλοσοφίας, αλλά και τους ειδικότερους στόχους κάθε ενότητας.

- β) Πώς θα πάω;

Αφορά κυρίως τις διδακτικές πρακτικές που μπορούν να αξιοποιηθούν στο μάθημα της Φιλοσοφίας. Στο συγκεκριμένο ΠΣ, διδακτικές πρακτικές προτείνονται στην ψηφιακή εκδοχή του. Επίσης, προτάσεις για διδακτικές πρακτικές ανά θεματική ενότητα περιλαμβάνονται στον Οδηγό για τον/την Εκπαιδευτικό.

- γ) Πώς θα ξέρω ότι έφτασα;

Αφορά κυρίως την αξιολόγηση, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν έχουν επιτευχθεί οι επιδιωκόμενοι στόχοι (τουλάχιστον οι βασικότεροι από αυτούς, χωρίς να ελέγχεται εξαντλητικά εάν επιτεύχθηκε το σύνολο των στόχων που είχαν προσδιορισθεί). Και φυσικά, ο/η εκπαιδευτικός οφείλει να γνωστοποιήσει από την αρχή στους/στις μαθητές/-τριες τη διαδικασία και τη μέθοδο, τα κριτήρια, τον σκοπό και το είδος της αξιολόγησης που πρόκειται να εφαρμοστεί.

Γενικές αρχές για την αξιολόγηση του μαθήματος

Η αξιολόγηση του μαθήματος της Φιλοσοφίας θα πρέπει να είναι:

α) Μετρήσιμη, υπό την έννοια ότι θα πρέπει να προσδιοριστούν κριτήρια σαφή, συγκεκριμένα και κοινά για όλους, με εστίαση, όπως ήδη τονίστηκε, κυρίως στις δεξιότητες (δευτερευόντως στις γνώσεις) που έχουν αποκτηθεί από τους/τις μαθητές/-τριες.

β) Διαβαθμισμένη, υπό την έννοια ότι θα πρέπει να διασφαλιστεί μία κλιμάκωση των δεξιοτήτων (αλλά και των γνώσεων) που επιδιώκεται να αποκτήσουν οι μαθητές/-τριες, ούτως ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν όλοι/-ες, σε διαφορετικό βαθμό ο/ η καθένας/-μία, όπως εξάλλου προτείνεται και από το μοντέλο της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, στις απαιτήσεις του μαθήματος.

Σημαντικό είναι ότι, εκτός της αρχικής (διαγνωστικής) και της τελικής αξιολόγησης, πρέπει να δίνεται έμφαση και στην ενδιάμεση, διαμορφωτική, αξιολόγηση.

Οι δραστηριότητες που είναι σκόπιμο να ζητούνται από τους μαθητές/-τριες κατά την αξιολόγηση του μαθήματος της Φιλοσοφίας μπορούν να ταξινομηθούν ενδεικτικά στις παρακάτω γενικές κατηγορίες:

Κατανόηση: Μετάφραση-Μετατροπή. Με τον όρο «μετάφραση» ή «μετατροπή» νοείται η ανάπτυξη στον/στη μαθητή/-τρια της ικανότητας να μεταφέρει ένα πρόβλημα ή μια θεωρία από μια Α σε μια Β μορφή χωρίς να χάνουν την ουσία τους. Τέτοιες μετατροπές μπορούν να είναι: α) η μετατροπή ενός αφηρημένου θέματος σε κάτι συγκεκριμένο (να δώσει, π.χ., ο/η μαθητής/-τρια παραδείγματα που να δείχνουν ότι κατανοεί κάποια αφηρημένη μορφή), β) η αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο διατυπώνεται κάτι, χωρίς να μεταβάλλεται το νόημά του (να παρουσιάσει, π.χ., κάποιος/-α μαθητής/-τρια αυτό που διάβασε με δικά του/της λόγια) και γ) η σύμπτυξη ή η ανάπτυξη ενός θέματος (να εκφράσει, π.χ., ο/η μαθητής/-τρια περιληπτικά αυτό που αναφέρεται σε πολλές σειρές ή αντίθετα να αναπτύξει περισσότερο μια περιληπτική έκφραση ενός θέματος). Εάν η εξέταση αποσκοπεί στο να ελέγξει αν ο/η μαθητής/-τρια απέκτησε την ικανότητα αυτή, του/της ζητείται να προβεί στις ανάλογες ενέργειες (π.χ. σημειώστε περιληπτικά σε τι συνίσταται η συνεισφορά του Καντ στη γνωσιολογία).

Ερμηνεία-Προέκταση: Η δραστηριότητα αυτή, που αποσκοπεί στον γενικότερο στόχο να κατανοήσει ο/η μαθητής/-τρια κάτι, συγγενεύει πολύ με την προηγούμενη, τη μετατροπή, δεδομένου ότι συχνά η ερμηνεία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό σε μετατροπές. Ο Μπλουμ λέει ότι, για να αντιληφθεί ο/η αναγνώστης/-στρια ένα κείμενο, πρέπει πρώτα να μετατρέψει τα σύμβολα, τις λέξεις και τις φράσεις σε νοήματα και στη συνέχεια να συλλάβει τη σχέση που υφίσταται ανάμεσα σε αυτά. Όταν εξετάζεται σε ποιον βαθμό έχει επιτευχθεί αυτός ο στόχος, ζητείται από τον/τη μαθητή/-τρια να αναφέρει τα κύρια συμπεράσματά του από ένα κείμενο, από εικόνες κ.λπ. Επιπλέον, να προσδιορίζει τα όρια ισχύος και τους γενικότερους περιορισμούς τους, να διατυπώνει νέες υποθέσεις, με βάση δεδομένα στοιχεία, να συμπληρώνει τα στοιχεία τα οποία λείπουν από τα διαθέσιμα δεδομένα, να προσδιορίζει τον βαθμό πιθανότητας εμφάνισης, εφόσον ισχύσουν ορισμένες προϋποθέσεις, των διαφόρων συνεπειών ή εξελίξεων.

Εξειδικεύοντας, στο μάθημα της Φιλοσοφίας αξιολογούνται οι παρακάτω δεξιότητες των μαθητών/-τριών, με κλιμάκωση από τις απλούστερες προς τις συνθετότερες:

- Να ανακαλούν πληροφορίες σχετικές με φιλοσοφικές έννοιες, φιλοσοφικές θεωρίες ή πρόσωπα από τον χώρο της Φιλοσοφίας.

- Να επιβεβαιώνουν ή να διαψεύδουν την ορθότητα φιλοσοφικών πληροφοριών.

- Να αναγνωρίζουν την ιδιαίτερη σημασία όρων και εννοιών σε σχέση με το κειμενικό (φιλοσοφικό) και ιστορικό τους συγκείμενο.

- Να αναγνωρίζουν τη διεπιστημονική διαπλοκή όρων και εννοιών.

- Να διατυπώνουν με ακρίβεια τους όρους και τις έννοιες, χρησιμοποιώντας ορθά τη φιλοσοφική γλώσσα.

- Να επισημαίνουν τα κεντρικά ερωτήματα στα οποία απαντά μια φιλοσοφική θεωρία.

- Να περιγράφουν τη συλλογιστική πορεία που οδήγησε στη διατύπωση φιλοσοφικών θέσεων.

- Να αναδιατυπώνουν φιλοσοφικές θεωρίες.

- Να συγκρίνουν διαφορετικές φιλοσοφικές θεωρίες και να παρουσιάζουν συνοπτικά τις ομοιότητες και τις διαφορές τους, όπως αυτές διατυπώνονται στα φιλοσοφικά κείμενα.

- Να αξιοποιούν μια φιλοσοφική θεωρία για να τοποθετηθούν σε ζητήματα της καθημερινής ζωής.

- Να προεκτείνουν τις φιλοσοφικές θέσεις που αναπτύσσονται σε ένα ή περισσότερα φιλοσοφικά αποσπάσματα.

- Να συνδυάζουν φιλοσοφικές θέσεις και να οδηγούνται σε συμπεράσματα.

- Να αποτιμούν την εγκυρότητα και πειστικότητα των επιχειρημάτων που αναπτύσσονται σε ένα φιλοσοφικό ή άλλο κείμενο.

- Να αξιολογούν τη διαχρονικότητα φιλοσοφικών ιδεών με αφορμή σύγχρονα ζητήματα και προβλήματα.

- Να μελετούν πολυτροπικά κείμενα, να τα συνδέουν με κεντρικούς φιλοσοφικούς προβληματισμούς και να τοποθετούνται κριτικά.

- Να επεξεργάζονται ένα φιλοσοφικό ερώτημα ή πρόβλημα και να διατυπώνουν τη δική τους άποψη με τεκμηριωμένα επιχειρήματα.

Ορισμένες από τις μορφές που μπορεί να έχει η αξιολόγηση είναι δυνατόν να ενταχθούν στις κάτωθι πρακτικές:

- Αξιολόγηση προφορικής συμμετοχής μαθητή/-τριας

- Αξιολόγηση ατομικού γραπτού δοκιμίου μαθητή/-τριας

- Αξιολόγηση ομαδικού γραπτού δοκιμίου

- Αξιολόγηση ατομικής συνθετικής εργασίας μαθητή/-τριας

- Αξιολόγηση συμβολής σε ομαδική συνθετική εργασία

Στην πρώτη μορφή αξιολόγησης, ο/η εκπαιδευτικός είναι σκόπιμο να χρησιμοποιεί αφενός σύντομες και σαφείς ερωτήσεις που θα αξιολογούν κυρίως τους γνωστικούς στόχους, αφετέρου ερωτήσεις που θα μπορούν να προκαλέσουν συζήτηση -πιθανώς και αντιπαράθεση-, οι οποίες θα αξιολογούν δεξιότητες, στάσεις και συμπεριφορές. Επίσης, μπορούν να ζητηθούν περισσότερο εκτεταμένες προσχεδιασμένες τοποθετήσεις των μαθητών/-τριών, οι οποίες θα τεκμηριώνονται και θα διασταυρώνονται με τις απόψεις άλλων μαθητών/-τριών που εκφράστηκαν στην τάξη.

Για τη σύνταξη γραπτών δοκιμίων, ατομικών ή ομαδικών, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να θέσει υπό διαπραγμάτευση ένα ερώτημα ή να ζητήσει την ανάπτυξη ενός θέματος. Οι μαθητές/-τριες θα πρέπει να εκθέτουν με τρόπο συστηματικό και τεκμηριωμένο τις παρατηρήσεις, τα συμπεράσματά τους, αλλά και τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν κατά τη μελέτη φιλοσοφικών ή άλλων κειμένων, σχετικών με συγκεκριμένα φιλοσοφικά ζητήματα.

Οι συνθετικές εργασίες, ατομικές ή ομαδικές, κρίνεται σκόπιμο να περιλαμβάνουν ερωτήματα σχετικά με διάφορα φιλοσοφικά ρεύματα, θέσεις φιλοσοφικών σχολών για κάποιο πρόβλημα, σύγκριση απόψεων και ανάλυση διαφόρων -φιλοσοφικού ενδιαφέροντος- πτυχών ενός κοινωνικού ζητήματος.

Σε κάθε περίπτωση, επειδή η αξιολόγηση στο μάθημα της Φιλοσοφίας πρέπει να συνάδει με τη φυσιογνωμία του μαθήματος, όπως αυτή περιγράφηκε στην πρώτη ενότητα του παρόντος ΠΣ, προτείνεται να χρησιμοποιούνται κυρίως ερωτήσεις «ανοιχτές» και ασκήσεις φιλοσοφικής επιχειρηματολογίας, με τις οποίες θα ελέγχεται κατά πόσον οι μαθητές/-τριες είναι σε θέση να αξιοποιήσουν κριτικά όσα διδάχθηκαν για να εμβαθύνουν περισσότερο στο συζητούμενο θέμα ή για να διατυπώσουν μια αποδεικτικά θεμελιωμένη προσωπική θέση.

Καταλήγοντας, αυτό που κυρίως ενδιαφέρει να ελεγχθεί με την αξιολόγηση είναι το εάν οι μαθητές/-τριες είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν κριτικά τα φιλοσοφικά κείμενα και τις φιλοσοφικές θέσεις και να αποκλεισθεί έτσι

η μηχανιστική αναπαραγωγή του περιεχομένου τους. Ειδικότερα, όπου ζητείται επιλογή, σύγκριση ή κατάταξη φιλοσοφικών ιδεών, η απάντηση αξιολογείται με βάση την επαρκή, εύλογη και αποδεικτικά θεμελιωμένη αιτιολόγησή της από τους/τις μαθητές/-τριες. Επίσης, η πρωτότυπη σύνθεση των γνωστικών στοιχείων που χρησιμοποιούνται, η πληρότητα και η σαφήνεια των απαντήσεων, η λογική αλληλουχία της διατύπωσης, η ακριβής απόδοση και τεκμηρίωση φιλοσοφικών όρων και θεωριών, η ευστοχία πιθανών παραδειγμάτων, η ορθότητα και η εγκυρότητα των επιχειρημάτων, η έκταση και η πρωτοτυπία του κριτικού προβληματισμού που αναπτύσσεται αποτελούν μερικά από τα κριτήρια με τα οποία αξιολογούνται οι μαθητές/-τριες στο μάθημα της Φιλοσοφίας.

ΣΤ. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ – Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ		
Θεματικά Πεδία	Θεματικές Ενότητες	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
		Οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση:
Α. Εισαγωγή: Τι είναι η Φιλοσοφία και σε τι χρησιμεύει;	<ol style="list-style-type: none"> 1. Τι είναι η Φιλοσοφία. 2. Ποια η σχέση της Φιλοσοφίας με τις επιστήμες, τις τέχνες και τη θρησκεία. 3. Επιχειρήματα, πλάνες και σοφίσματα. 4. Ο ρόλος της Φιλοσοφίας στην κοινωνία. 5. Η Φιλοσοφία ως τέχνη του βίου.[Η έννοια της Φιλοσοφίας και οι προσπάθειες ορισμού της. Η ιδιομορφία των φιλοσοφικών προβλημάτων («οριακά» ερωτήματα). Στόχοι της φιλοσοφικής δραστηριότητας. Κλάδοι και υποκλάδοι της Φιλοσοφίας. Διαφορά της Φιλοσοφίας από τις επιστήμες και από άλλες ανθρωπινες πνευματικές δραστηριότητες. Οι αμφισβητήσεις της Φιλοσοφίας. Η χρησιμότητα της Φιλοσοφίας. Η κοινωνική και πολιτική διάσταση της Φιλοσοφίας και η συμβολή της στις κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές. Διάκριση του φιλοσοφικού επιχειρήματος από τη διατύπωση γνώμης. Το έγκυρο επιχείρημα και το ορθό επιχείρημα. Ο δημόσιος και ο ιδιωτικός βίος. Ποια η στάση του φιλοσόφου μέσα στην κοινωνία. Ανατολικές φιλοσοφικές παραδόσεις] 	<ul style="list-style-type: none"> - Να διακρίνουν τη Φιλοσοφία από τις άλλες πνευματικές δραστηριότητες. - Να διακρίνουν τους κλάδους της Φιλοσοφίας και το ξεχωριστό αντικείμενο καθενός. - Να αναγνωρίζουν και να αναφέρουν τους όρους και τις αρχές διατύπωσης ενός φιλοσοφικού ερωτήματος. - Να διερευνούν κριτικά και συγκριτικά τις απαντήσεις στα φιλοσοφικά ερωτήματα. - Να αναγνωρίζουν τη δομή του φιλοσοφικού επιχειρήματος. - Να διακρίνουν τα έγκυρα επιχειρήματα και να ελέγχουν τα σοφίσματα. - Να επιχειρηματολογούν για τη χρησιμότητα της Φιλοσοφίας στην καθημερινή ζωή.

<p>B. Ηθική Φιλοσοφία: Πώς πρέπει να ζούμε;</p> <p>B. Ηθική Φιλοσοφία: Πώς πρέπει να ζούμε;</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Τι είναι η Ηθική Φιλοσοφία. 2. Είναι η ηθική υποκειμενική; Είναι η ηθική σχετική; 3. Ωφελιμισμός. 4. Καντιανή ηθική. 5. Αρετολογική ηθική. 6. Γιατί να είναι κανείς ηθικός; 7. Ζητήματα ζωής και θανάτου (ευθανασία, θανατική ποινή, κ.ά.). 8. Περιβαλλοντική ηθική και δικαιώματα των ζώων. 9. Ηθική και οικονομία.[Ορισμός της Ηθικής Φιλοσοφίας. Διάκριση της Ηθικής Φιλοσοφίας από άλλα ηθικά συστήματα. Το πρόβλημα του υποκειμενισμού και του σχετικισμού στην ηθική. Το ερώτημα για την αναγνώριση των βασικών ηθικών αξιών και αρχών. Η αριστοτελική ηθική και η σημασία των αρετών. Η ωφελιμιστική ηθική. Η καντιανή ηθική. Το ερώτημα «Γιατί να είναι κανείς ηθικός;». Η συμβολή των ηθικών θεωριών και στάσεων στην αντιμετώπιση επίκαιρων προβλημάτων που απασχολούν το πεδίο της εφαρμοσμένης ηθικής.] 	<ul style="list-style-type: none"> - Να ορίζουν τις βασικές έννοιες και να αναφέρουν τα βασικά ερωτήματα της Ηθικής Φιλοσοφίας. - Να συζητούν και να αξιολογούν τις θέσεις των κύριων ρευμάτων σκέψης στο βασικό ζήτημα για την ύπαρξη κοινών κριτηρίων για την ηθική πράξη. - Να παρουσιάζουν βασικά ηθικά διλήμματα που υπεισέρχονται στις ανθρώπινες πρακτικές, με αφετηρία τα προβλήματα εφαρμοσμένης ηθικής με τα οποία συνδέονται. - Να αξιοποιούν τις ηθικές θεωρίες για την επίλυση προβλημάτων σε περίπτωση ηθικών διλημάτων και προβλημάτων που προκύπτουν από τη σύγκρουση συμφερόντων. - Να διαμορφώσουν ένα προσωπικό πλαίσιο αξιών και κανονιστικών αρχών του πρακτικού βίου που συμβάλλουν στην ευτυχία του ατόμου.
<p>Γ. Πολιτική Φιλοσοφία: Πώς πρέπει να οργανώνουμε τις κοινωνίες μας;</p> <p>Γ. Πολιτική Φιλοσοφία: Πώς πρέπει να οργανώνουμε τις κοινωνίες μας;</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Τι είναι η Πολιτική Φιλοσοφία. 2. Αναζήτηση της ιδανικής πολιτείας. 3. Δικαιώματα, ελευθερίες, ισότητα, δικαιοσύνη. 4. Φιλελευθερισμός. 5. Σοσιαλισμός. 6. Φασισμός. 7. Η στάση της πολιτικής ανυπακοής. 8. Οι διακρίσεις στην κοινωνία.[Ορισμός της Πολιτικής Φιλοσοφίας. Το ερώτημα για το πώς νομιμοποιείται η άσκηση της εξουσίας στο κοινωνικό σύνολο. Ανάγκη για την οργάνωση των κοινωνιών και ύπαρξης θεσμών. Οι ουτοπίες. Το κοινωνικό συμβόλαιο και ο χαρακτήρας του δημοκρατικού πολιτεύματος. Η συμβολή της Φιλοσοφίας στην κατάκτηση πολιτικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Το ζήτημα της ισότητας. Οι μεγάλες πολιτικές ιδεολογίες. Η πολιτική ανυπακοή και το νόημά της σήμερα. Η Φιλοσοφία και οι μειονότητες, η πολυπολιτισμικότητα και η παγκοσμιοποίηση.] 	<ul style="list-style-type: none"> - Να ορίζουν την έννοια του δικαίου και να διακρίνουν τα βασικά ρεύματα σκέψης που επιχειρούν να το προσδιορίσουν σε επίπεδο οργάνωσης της κοινωνίας και σχέσης του ατόμου με αυτή. - Να αναγνωρίζουν και να αναφέρουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις αρχές των μεγάλων πολιτικών ιδεολογιών και να προβαίνουν σε συγκρίσεις. - Να ταξινομούν διάφορες πολιτικές απόψεις στις αντίστοιχες πολιτικές θεωρίες. - Να επιλέγουν ενσυνείδητα και αβίαστα τη συμμετοχή σε έναν ισότιμο διάλογο στο πλαίσιο μιας ομάδας, με σεβασμό στη διαφορετικότητα όχι μόνο της άποψης αλλά και της ιδιαίτερης προσωπικότητας σε όλες τις εκφάνσεις που χαρακτηρίζει τα πρόσωπα και τις συλλογικότητες κάθε μορφής. - Να απορρίπτουν κάθε μορφή ρατσισμού και μισαλλοδοξίας, οργανώνοντας και διατυπώνοντας τα φιλοσοφικά επιχειρήματα που οδηγούν σε αυτή την απόρριψη. - Να αναγνωρίζουν την αξία της διαφορετικότητας και της διαφωνίας. - Να τοποθετούνται ενεργητικά απέναντι σε αρχές που καταπατούν βασικές ανθρώπινες ελευθερίες.

<p>Δ. Αισθητική: Τι είναι ωραίο στη φύση και στην τέχνη;</p>	<p>1. Βασικές φιλοσοφικές αντιλήψεις για την τέχνη. 2. Ερμηνεία και αποτίμηση των καλλιτεχνικών έργων. 3. Ελευθερία της καλλιτεχνικής έκφρασης και λογοκρισία. 4. Τι είναι και τι δεν είναι τέχνη.[Ορισμός και κριτήρια του ωραίου. Βασικές αντιλήψεις για την αισθητική εμπειρία και η εξέλιξή τους μέσα στον χρόνο. Το νόημα του καλλιτεχνικού έργου. Εναλλακτικές θεωρίες για την τέχνη και την καλλιτεχνική δημιουργία. Ερμηνεία και κριτική της τέχνης. Τέχνη και τεχνολογία. Η συμβολή της τέχνης στον εμπλουτισμό και τη νοηματοδότηση της καθημερινής ζωής των ανθρώπων. Η κοινωνική διάσταση της τέχνης. Η πολιτικά στρατευμένη και προπαγανδιστική τέχνη. Η λογοκρισία.]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να αναγνωρίζουν και να διακρίνουν τις βασικές φιλοσοφικές προσεγγίσεις για την τέχνη. - Να εντοπίζουν τα κύρια φιλοσοφικά ερωτήματα που αφορούν την τέχνη (έννοια του ωραίου, κριτήρια, σχέση αισθητικής και κοινωνίας κ.λπ.). - Να παρακολουθούν τη σχέση συνεχούς αλληλεπίδρασης ανάμεσα στην τέχνη και στο κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον κάθε εποχής. - Να συνδιαλέγονται στην προσπάθεια ερμηνείας ενός έργου τέχνης διατυπώνοντας συγκροτημένη και τεκμηριωμένη άποψη. - Να διαμορφώσουν θετική στάση απέναντι στον ρόλο της τέχνης στην κοινωνία. - Να απορρίπτουν με επιχειρήματα κάθε μορφή λογοκρισίας και περιορισμού στην ελεύθερη καλλιτεχνική έκφραση ατόμων ή ομάδων.
<p>Ε. Φιλοσοφία της Επιστήμης: Είναι η επιστημονική γνώση το πρότυπο της γνώσης;</p> <p>Ε. Φιλοσοφία της Επιστήμης: Είναι η επιστημονική γνώση το πρότυπο της γνώσης;</p>	<p>1. Επιστήμη, μέθοδος και εγκυρότητα. 2. Διάκριση επιστήμης – μη επιστήμης (το παράδειγμα της αστρολογίας) – επιστημονισμός. 3. Επιστήμη, φύση και κοινωνία: α) πυρηνικά, β) μεταλλαγμένα, γ) κλωνοποίηση, δ) ηθική της έρευνας. [Σχέσεις Φιλοσοφίας – Επιστημών. Κριτήρια κύρους των επιστημονικών θεωριών: επαληθευσσιμότητα – διαψευσιμότητα. Επιστημονική μέθοδος. Επαγωγισμός. Αμφισβητήσεις της εγκυρότητας και της αξίας της επιστήμης. Η επιστημονική πρόοδος και η σχέση της επιστήμης με την κοινωνία και τη φύση, με έμφαση στα ζητήματα των πυρηνικών όπλων, των μεταλλαγμένων και, εν γένει, του προσανατολισμού της επιστημονικής έρευνας. Επιστημονικές επαναστάσεις και αλλαγή επιστημονικών παραδειγμάτων. Διάκριση και σχέσεις μεταξύ διαφόρων επιστημών.]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να αναγνωρίζουν τα βασικά διαχρονικά αλλά και επίκαιρα ερωτήματα που απασχολούν τη Φιλοσοφία της Επιστήμης. - Να εξοικειωθούν με τις απόψεις που διατυπώνονται από τα βασικά ρεύματα σκέψης της εποχής μας στη Φιλοσοφία της Επιστήμης σε σχέση με τα ερωτήματα αυτά. - Να συνδέουν τις αλλαγές στο κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον της κάθε ιστορικής περιόδου (Αρχαία Ελλάδα, Μεσαίωνας, Αναγέννηση, Διαφωτισμός) με τις αλλαγές στο περιεχόμενο της έννοιας της επιστήμης. - Να συνεργάζονται στο πλαίσιο μιας ομάδας και να αντιπαρατίθενται στο πλαίσιο μιας συζήτησης μεταξύ των ομάδων, με στόχο την κριτική αποτίμηση και σύγκριση επιστημολογικών προσεγγίσεων, εφαρμόζοντας την ομαδοσυνεργατική διαδικασία. - Να διαμορφώσουν μια κριτική, αναστοχαστική, αλλά θετική στάση, απέναντι στην επιστήμη ως ανθρώπινη δραστηριότητα. - Να διαμορφώσουν ένα πλαίσιο κριτηρίων για την αξιολόγηση της αντικειμενικότητας και της εγκυρότητας μιας επιστημονικής γενίκευσης και τη διάκρισή της από παραπλανητικές θεωρίες και πληροφορίες, με πλήρη επίγνωση της ανάγκης για διαρκή αναστοχασμό. - Να διαμορφώσουν ένα πλαίσιο αξιών για την ευρύτερη ηθικοκοινωνική αποτίμηση των επιστημονικών εξελίξεων.

<p>ΣΤ. Γνωσιολογία: Τι και πώς μπορούμε να γνωρίσουμε;</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η διαμάχη για τη δυνατότητα απόκτησης γνώσης. 2. Πώς ορίζεται η γνώση; 3. Η έννοια της αλήθειας. 4. Οι θεωρίες για την πηγή της γνώσης. 5. Τι είναι αυτό που γνωρίζουμε; 6. Γλώσσα και σκέψη.[Το περιεχόμενο της Γνωσιολογίας. Η αμφισβήτηση της δυνατότητας της γνώσης. Ο αρχαίος σκεπτικισμός. Ο σκεπτικισμός του Χιουμ. Η μεθοδική αμφιβολία του Ντεκάρτ. Το πρόβλημα για τον ορισμό της γνώσης. Ο ορθολογισμός/ρασιοναλισμός, η εμπειρυστική παράδοση και η κριτική σχολή του Καντ. Τα αντικείμενα της γνώσης.] 	<ul style="list-style-type: none"> - Να αναγνωρίζουν το νοηματικό περιεχόμενο των βασικών όρων της Γνωσιολογίας. - Να διακρίνουν τις απαντήσεις των βασικών ρευμάτων σκέψης στα κεντρικά ερωτήματα που αφορούν το πρόβλημα της γνώσης. - Να συνδέουν τα απλά καθημερινά και τα επιστημονικά ερωτήματα με τα βασικά γνωσιολογικά προβλήματα. - Να συγκρίνουν τις απαντήσεις – θεωρίες των διαφόρων γνωσιολογικών σχολών, διακρίνοντας με σαφήνεια ομοιότητες και διαφορές και να τις αποτιμούν κριτικά συνεργαζόμενοι στο πλαίσιο μιας ομάδας και αντιπαρατιθέμενοι γόνιμα στο πλαίσιο μιας συζήτησης μεταξύ των ομάδων. - Να συσχετίζουν τη Γνωσιολογία με άλλα πεδία ανθρώπινης δραστηριότητας. - Να αποκτήσουν επίγνωση ότι η Φιλοσοφία αμφισβητεί και αναζητεί τεκμηρίωση ακόμα και για τις πιο βασικές πεποιθήσεις των ανθρώπων. - Να αξιολογήσουν θετικά τη γνώση ως αυτόνομη αξία, κατανοώντας τις δυσκολίες που συναντά κάποιος για να την κατακτήσει και να τεκμηριώσει την εγκυρότητά της. - Να εκτιμήσουν την αξία της φιλοσοφικής γενίκευσης σε γνωσιολογικά προβλήματα.
<p>Ζ. Οντολογία (Μεταφυσική): Τι υπάρχει και πώς είναι αυτό που υπάρχει;</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Τι είναι η μεταφυσική. Πού διαφέρουν οι απαντήσεις της από την επιστήμη; Παραδείγματα μεταφυσικών ερωτημάτων. 2. Δυϊσμός/μονισμός (α. Η υφή της πραγματικότητας. β. Διερεύνηση των σχέσεων νου/πνεύματος – σώματος). 3. Ελεύθερη βούληση – ντετερμινισμός. 4. Ζητήματα προσωπικής ταυτότητας.[Σε τι συνίσταται η μελέτη του όντος; Κλασικά μεταφυσικά προβλήματα (το πρόβλημα της ύπαρξης του Θεού, η διάκριση νου – σώματος, η ελευθερία της βούλησης, η φύση του χρόνου, οι σχέσεις γλώσσας και πραγματικότητας). Η διαμάχη μεταξύ μονισμού – δυϊσμού. Η σχέση της γλώσσας με τη σκέψη. Το παράδειγμα της τεχνητής νοημοσύνης. Ζητήματα προσωπικής ταυτότητας και μελέτη παραδειγμάτων (κλωνοποίηση, υπερανθρωπισμός).] 	<ul style="list-style-type: none"> - Να αναγνωρίζουν τα επιχειρήματα των βασικών ρευμάτων για τη σχέση ύλης και νόησης και να συνδέουν τον σχετικό διάλογο με τις εξελίξεις στη επιστημονική σύγχρονη έρευνα, και ειδικότερα στο πεδίο των νευροεπιστημών και της πληροφορικής (τεχνητή νοημοσύνη, έξυπνα υπολογιστικά συστήματα κ.λπ.). - Να διατυπώνουν με σαφήνεια τα βασικά ερωτήματα της μεταφυσικής-οντολογίας. - Να υιοθετήσουν θετική στάση απέναντι στη φιλοσοφική έρευνα για θεμελιακά οντολογικά προβλήματα. - Να αποκτήσουν επίγνωση της κοινής βάσης θεμελιακών ανθρώπινων χαρακτηριστικών (όπως ο νους, ο λόγος, η συνείδηση) και να οδηγηθούν σε ενίσχυση της αυτογνωσίας και της ανοχής του διαφορετικού.

Το παρόν Πρόγραμμα Σπουδών θα εφαρμοσθεί πιλοτικά - σε συνδυασμό με τα ισχύοντα Προγράμματα Σπουδών - σε όλα τα Πρότυπα και Πειραματικά Γενικά Λύκεια της χώρας κατά το σχολικό έτος 2022-2023.

Η περαιτέρω εφαρμογή του θα ορισθεί με νέα υπουργική απόφαση.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 16 Ιανουαρίου 2023

Η Υφυπουργός

ΖΩΗ ΜΑΚΡΗ